

платоспроможного попиту як у споживацькому секторі, так і в інвестиційному.

Інвестиційну складову економічної безпеки необхідно трактувати як потребу певної економічної системи щодо збереження цілісності і виживання на підставі економічного розвитку та економічного зростання.

Неодмінною умовою дотримання вимог економічної безпеки є реалізація системи проектів і програм перспективного характеру — як наукових та інноваційних, так і виробничих та інвестиційних. Світовий досвід доводить, що за умов створення саме державою відповідних сприятливих умов (проведення фундаментальних наукових досліджень, виділення потрібних інвестицій на технологічні розробки та в людський капітал тощо) формування кластерів як структур випереджаючого розвитку перетворюється в рушійну силу економічного розвитку країни.

Отже, навіть мінімальне перелічення основних рис проблеми забезпечення економічної безпеки свідчить про те, що ця проблема має посісти гідне місце в процесі викладання політекономії та інших економічних дисциплін.

*Д. М. КОЛОТИЛО*, професор кафедри менеджменту КНЕУ

### **ПРОБЛЕМА ПОДОЛАННЯ ВІДОКРЕМЛЕНOSTІ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ ВІД ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ**

Соціальні, екологічні і технологічні проблеми ХХ ст. сьогодні переростають свої межі, утворюючи єдину глобальну проблему з якісно новими емерджентними властивостями.

Зростання планетарної незбалансованості між гігантськими матеріально-енергетичними потоками процесів конверсії природного ресурсу в споживну вартість і процесами глобальної екосистеми біосфери все частіше призводить до трагічних і загрозливих для всього людства наслідків.

Однією з причин такої ситуації є наукова і морально-етична неспроможність суспільства визначити й узгодити пріоритети свого економічного і соціального розвитку. Чому? Відстежуючи і досліджуючи цю проблему майже протягом півстоліття у різних галузях суспільної діяльності, як-от: у промисловості, екології,

економіці виробничої сфери і системи освіти — можу висновувати, що найважливіші причини такі<sup>1</sup>:

- глибока відокремленість і недостатньо демократичне управління різних наукових шкіл у системі сучасних знань і економічній діяльності, коли їх лідери бачать лише свої орієнтири, своє «дерево» і піклуються про те, щоб система освіти готувала спеціалістів для обслуговування саме їх «дерева», не помічаючи (чи нехтуючи) проблеми всього «лісу»;

- прояви крайнього прагматизму і морально-етичної деградації значної частини суспільства і зниження чи навіть втрата відчуття особистої відповідальності за нехтування загальнолюдськими цінностями.

У зв'язку з цим з ініціативи Всесвітнього центру виживання та проблем ХХІ століття ООН останні десять років активно опрацьовує програму «глобальної освіти з космічним баченням життя» на базі нової парадигми: від редукціонізму до холізму («from reductionism to holism»)<sup>2</sup>. Відродження холістичного підходу в підготовці спеціалістів у розвинених країнах сьогодні протиставляється вузькопрофесійному, яке не дає необхідних знань фахівцям різних галузей науки для участі у вирішенні комплексних масштабних проблем.

Щодо вищої економічної освіти, і передовсім університетської, то периферія її вузькопрофесійного змісту має системно інтегрувати як природничо-технологічні, так і гуманітарні знання саме такого рівня. Але, на жаль, сучасна вітчизняна освіта до цього не готова. Нова проблемна ситуація потребує від економічної науки (і освіти) адекватної зміни пріоритету (рамки) об'єкта дослідження (і вивчення): від традиційної схеми **«гроші — товар** (будь-яка споживна вартість) **— гроші»** чи навіть **«гроші — гроші — гроші»** до схеми **«гроші — процес конверсії природного ресурсу в матеріальну споживну вартість — гроші»** (як еквівалент реальної споживної вартості).

Скептично налаштований критик, можливо, скаже: «Той що?».

Приклад. Бізнесмен орендував у держави (чи приватного власника) рілля, удобрював, обробляв отрутохімікатами, навіть зрошував у посушливі роки, збирав високий урожай й отримував високий прибуток. Усі витрати враховувалися у собівартості виробництва збіжжя. Але через кілька років урожаї різко змен-

---

<sup>1</sup> Optimisation model of ecological and economic characteristics of systems of industrial technologies and university curricula // Promotion of Sustainable Development on Global Scale in the Context of the Forthcoming Earth Summit, Cracow, 2002.

<sup>2</sup> «AGENDA 21» (Саміт «Планета Земля», 1992 р.). — К.: Інтельсфера, 2000.

шилися, сусіди скаржилися на захворювання бджіл, погіршення якості води в криницях, скоротився вилов риби у ставку і нарешті відбулася ерозія й отруєння рілля. На цей час термін оренди ниви закінчився, і перелічені збитки орендар не відшкодував. Власнику рілля було повернено виснажену і знецінену землю.

Втрати у наведеному прикладі за умов грамотного техніко-економічного аналізу бізнес-плану під час передавання землі в оренду мали б бути включені до ціни оренди і, відповідно, до собівартості продукції як ціна відшкодування за витрачений (пошкоджений) природний ресурс. Можливо, що за професійного техніко-економічного аналізу бізнес-плану власник не віддав би землю такому орендарові, чи він сам відмовився б від такого «бізнесу».

Другий, більш масштабний приклад. МВФ, приймаючи рішення щодо доцільності інвестування слаборозвиненої країни, оцінює ефективність її економіки за показником зростання ВВП. Якщо якась бідна країна інтенсивно вирубує ліси цінних порід деревини і «вигідно» (бо дорого) продає її багатій державі, підвищуючи власний ВВП, то вона має шанс отримати від МВФ гроші і ще більш інтенсивно рубати ліс, аж доки вже не буде що продавати. Але ж втрата лісу — це втрата значно більше ніж просто деревини. Як наслідок суспільство втрачає економічну стабільність: бідні залишаються бідними, а багаті — багатими як і досі у кризовому екологічному стані.

Ще складніші економіко-екологічні проблеми постають у прогнозуванні співвідношення ціни «здобутку» і «втрат» у галузях так званої *важкої промисловості* — металургії, хімії і паливно-енергетичному комплексі. Найбільш загрозливою ознакою такої економічної діяльності є зрушення ентропійної стабільності (від упорядкованості до хаосу) у глобальній біосферній екосистемі. На жаль, сучасна вітчизняна наука, особливо в контексті економічної діяльності й освіти, практично не враховує ці глобальні співвідношення ціни «здобутку» і «втрат» (адекватно масштабу проблеми) як у планах розбудови народного господарства, так і за опрацювання стандартів освіти.

Як наслідок екологічний стан держави катастрофічно погіршується, а випускники численних економічних вузів, коледжів і факультетів виявляються неспроможними порозумітися щодо техніко-економічних і екологічних проблем не лише з працівниками виробництва (де саме і народжується матеріальна споживна вартість), а й поміж собою. Нерідко навіть дефініції таких понять, як «економічна діяльність», «технологія і техніко-

економічний аналіз», «технологічний прогрес» і «екологічні проблеми», різні фахівці економічних вузів формулюють лише в контексті вузькогалузевого розуміння фахового предмета, без їх взаємного узгодження і консультації з колегами суміжних фахових дисциплін, що створює певні проблеми студентам. Особливо це помітно, коли випускники економічних навчальних закладів, працюючи в малих підприємствах, де часто вони є єдиними фахівцями з вищою професійною освітою, припускаються прикрих помилок у вирішенні техніко-економічних питань бізнесової діяльності підприємства.

Який же шлях вирішення цієї проблеми у сфері освіти з огляду на вищевикладену ситуацію?

1. Необхідно переглянути парадигму всієї системи освіти в аспекті від диференціації знання до їхнього синтезу (from reductionism to holism).

2. У школах неповної середньої освіти відмовитися від окремого вивчення таких дисциплін, як фізика, хімія, ботаніка, біологія, поєднавши їх у єдиний інтегрований гуманітарний природничо-економічний блок освітніх програм перманентного засвоєння протягом усього періоду навчання. Наприклад «Життя людини і її діяльність у природному середовищі».

3. Для шкіл вищого рівня і університетів необхідно опрацювати цілісну програму в аспекті гуманізму і природничо-наукових концепцій екологічно збалансованої економічної діяльності на ідейних засадах раціональних дій.

Таку спробу було здійснено автором під час опрацювання посібника «Екологія і економіка» (1999) і викладено в доповіді<sup>1</sup>.

**О. І. КОЛЯДИЧ**, асистент кафедри історії економічних учень та економічної історії КНЕУ

### **ЗМІЩЕННЯ ПАРАДИГМИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ»**

Тривалість трансформаційного процесу, що супроводжує економічну систему України на шляху до ринкової економіки, парадигмальні зрушення не дають відчутних результатів щодо поліпшення умов життя українського народу.

---

<sup>1</sup> Increase of the responsibility of a science and education for ecological crisis — a way of maintenance of our viability // Long Term Responsibility For Sustainable Life. — Brno, 2002.